

конструкцій, ступінь організованості тексту) та категоріальні (вікові, соціальні, професійні, територіальні, етнічні, національні) особливості.

Слід також пам'ятати, що висновок експерта не є остаточним та обов'язковим, а досліджується судом поряд з іншими доказами у справі. Господарський суд оцінює докази за своїм внутрішнім переконанням, а оцінка доказів – це складна процесуальна й інтелектуальна діяльність суду, підпорядкована закону логіки пізнання під впливом правових вимог.

Вважаємо, що саме застосування спеціальних психологічних знань підвищить ефективність розгляду справ у господарському судочинстві та підвищить рівень спілкування між його учасниками.

Лузанова Г.О.,

ад'юнкт кафедри юридичної психології НАВС

ОБОВ'ЯЗКОВІ ПІДСТАВИ ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ІСТОРИКО-ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Розгляд історичних аспектів розвитку інституту судово-психологічної експертизи (далі – СПЕ) допомагає відтворити справжню картину динаміки наукових ідей, поглядів, підходів у цій сфері, а також окреслити напрями її актуалізації. Процес зародження і укорінення СПЕ невід'ємний від процесу становлення судової психології. Становлення теорії і практики СПЕ пов'язане з розвитком юридичних наук, у тому числі судової експертизи, а також із впливом психологічного знання на специфіку її проведення, виникнення нових видів експертиз, зумовлених потребами кримінально-процесуальної діяльності.

Так, зокрема, започаткування практики призначення судово-психологічної експертизи в юрисдикційному процесі нашої держави припадає на 20-ті роки ХХ ст.

За чинним кримінально-процесуальним законодавством Російської Федерації обов'язковими підставами призначення судової експертизи виступає психічний або фізичний стан підозрюваного, обвинуваченого, коли виникає сумнів в його осудності або здібності самостійно захищати свої права та законні інтереси в кримінальному судочинстві (п. 3 ст. 196 КПК РФ); психічний або фізичний стан потерпілого, коли виникає сумнів його здатності правильно сприймати обставини, що мають значення для кримінальної справи та давати показання (п. 4 ст. 196 КПК РФ) [4; 5; 6, с. 263]. Натомість п. 3 ч. 2 ст. 242 КПК України регламентує “визначення психічного стану підозрюваного за наявності відомостей, що викликають

сумнів щодо його осудності, обмеженої осудності”. Річ в тім, що в цій статті проглядається підміна компетенції спеціальних знань. Зокрема, визначення психічного стану підозрюваного – це предмет судово-психологічної експертизи, проте наявність сумнів щодо його осудності – це вже предмет судово-психіатричної експертизи. Отже, доцільно поставити вимогу щодо необхідної перевірки психічного та фізичного стану свідка, підозрюваного та потерпілого шляхом призначення судово-психологічної або комплексної психолого-психіатричної, психолого-медичної експертизи для встановлення здатності свідка сприймати обставини, що мають значення для кримінального провадження та давати показання. Крім того, потребує уваги й встановлення здатності потерпілого розуміти, що з ним відбувалось, та давати з цього приводу показання. Ми підтримуємо такий підхід проаналізованих нами положень законодавства Російської Федерації, а тому вважаємо, що аналогічні норми мають діяти в законодавстві України.

Таким чином, можна стверджувати, що у вітчизняному кримінальному процесуальному законодавстві не має чітких приписів щодо обов’язкових підстав призначення та проведення судово-психологічної експертизи при розслідуванні кримінальних правопорушень. Законодавець, хоча ніколи й не забороняв використання судово-психологічних досліджень з метою отримання та перевірки доказів у кримінальному провадженні, але й ніколи не вказував на випадки їх обов’язкового проведення. Звідси, на нашу думку, доцільна безпосередня регламентація законодавцем обов’язкового переліку випадків призначення судово-психологічної експертизи, зміна або доповнення якого можливі тільки на основі закону. Підкріпленням такої нашої думки можуть бути результати проведеного нами емпіричного опитування слідчих, які засвідчують необхідність вдосконалення чинного законодавства України з питань призначення та проведення судово-психологічних експертиз (46,8 %), вказують на доцільність врегулювання окремих аспектів актуалізації експертних досліджень (35,7 %) тощо.

Зміни щодо покращення чинного законодавства в межах нашої проблематики, на наш погляд, здатні забезпечити підвищення рівня ефективності застосування судово-психологічних експертиз як форми використання спеціальних психологічних знань в процесі кримінально-процесуальної діяльності, а це, у свою чергу, сприятиме якісному, повному та неупередженому розслідуванню кримінальних правопорушень.